

СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ УКРІПЛЕННЯ ІГРОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

FAMILY UPBRINGING AS ONE OF THE FACTORS OF GAMBLING ADDICTION REINFORCEMENT

У статті представлено теоретичний аналіз одного із чинників, який впливає на розвиток ігрової залежності, а саме сімейного виховання.

Встановлено, що на розвиток залежності від ігор впливає безліч факторів, проте основним з них є сім'я. Залежно від складу сім'ї, від відносин у родині до членів сім'ї та взагалі до довкілля, індивід дивиться на світ позитивно чи негативно, формує свої погляди, будує свої відносини з оточенням. Тому, сімейне виховання, фундаментальний аспект раннього життєвого досвіду людини та відіграє вирішальну роль у формуванні поведінки, ставленні та механізмів подолання проблем.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі сімейного виховання, як одного із факторів укріплення ігрової залежності.

Визначено, що сімейне виховання – це процес навчання дітей у сімейному оточенні. Це поняття є багатограним і включає наступні компоненти: стилі виховання, динаміку та структуру сім'ї, культурні та соціально-економічні фактори, зразки спілкування та освітню практику.

Дослідження показали, що двома ключовими теоріями, які забезпечують основу для розуміння того, як сімейне виховання може вплинути на розвиток залежності від ігор є теорія прихильності та теорія соціального навчання (моделювання поведінки).

До основних факторів сімейного виховання, які впливають на сприйнятливості людини до ігрової залежності, належать: вплив стилів виховання, сімейна динаміка та спілкування, ставлення сім'ї до азартних ігор, сімейні стресові фактори, відсутність здорових моделей для наслідування, а також емоційна та психологічна підтримка.

Встановлення чітких меж і очікувань, спостереження за діяльністю, відкрите спілкування та довіра, участь та залучення батьків, розповідання про ризики та наслідки ігрової залежності є ключовими захисними факторами сімейного виховання, які суттєво сприяють профілактиці ігрової залежності.

Таким чином, аналіз сімейного виховання, як чинника укріплення ігрової залежності є критично важливим для вирішення проблеми залежності. А, саме для розробки і впровадження профілактичних заходів та стратегій підтримки, спрямованих на зміцнення сімейного середовища та запобігання ризику ігрової залежності.

Ключові слова: сім'я, виховання, ігрова залежність, спілкування, стилі виховання, чинник, психотерапія, психологія.

The article presents a theoretical analysis of one of the factors that influences the development of gambling addiction, namely family upbringing.

It is established that the development of gambling addiction is influenced by many factors, but the main one is the family. Depending on the composition of the family, on the relationships in the family to family members and the environment in general, an individual looks at the world positively or negatively, forms his or her views, and builds his or her relationships with others. Therefore, family upbringing is a fundamental aspect of a person's early life experience and plays a crucial role in shaping behavior, attitudes, and coping mechanisms.

The purpose of the article is to theoretically analyze family upbringing as one of the factors in strengthening gambling addiction.

It is determined that family education is the process of educating children in a family environment. This concept is multifaceted and includes the following components: parenting styles, family dynamics and structure, cultural and socio-economic factors, communication patterns, and educational practices.

Research has shown that the two key theories that provide a framework for understanding how family upbringing can influence the development of gambling addiction are attachment theory and social learning theory (behavioral modeling).

The main factors of family upbringing that influence a person's susceptibility to gambling addiction include: the influence of parenting styles, family dynamics and communication, family attitudes toward gambling, family stressors, lack of healthy role models, and emotional and psychological support.

Setting clear boundaries and expectations, monitoring activities, open communication and trust, parental involvement and engagement, and communicating the risks and consequences of gambling addiction are key protective factors of family upbringing that significantly contribute to the prevention of gambling addiction.

Thus, the analysis of family upbringing as a factor in strengthening gambling addiction is critical to solving the problem of addiction. Namely, for the development and implementation of preventive measures and support strategies aimed at strengthening the family environment and preventing the risk of gambling addiction.

Key words: family, upbringing, gambling addiction, communication, parenting styles, factor, psychotherapy, psychology.

УДК [[159.923:004.77-042.72]:615.851]:3
7.018.1-043.2
DOI [https://doi.org/10.32782/2663-5208.
2024.62.25](https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.62.25)

Козира П.В.

к.психол.н., доцент кафедри
практичної психології
Львівський державний університет
внутрішніх справ

Багрій В.В.

викладач кафедри
практичної психології
Львівський державний університет
внутрішніх справ

Ігрова залежність, стає все більш поширеною проблемою із розвитком технологічного прогресу. Відповідно до дослідження, опублікованого в Journal of Gambling Studies, залежністю від ігор страждає приблизно 1–3% дорослого населення в усьому світі, хоча показники поширеності можуть значно відрізнятись в різних регіонах [3, с. 602].

За даними Американської психіатричної асоціації, залежність від азартних ігор включає повторювану проблемну ігрову поведінку, що призводить до клінічно значущих порушень або дистресу, а саме ставить під загрозу, руйнує або шкодить особистим, сімейним або професійним заняттям [18, с. 220]. Цей стан визнано поведінковою залежністю, схожою

на розлади вживання психоактивних речовин, через його залежність, компульсивний характер і той факт, що він може стимулювати систему винагороди мозку подібно до наркотиків або алкоголю [14, с. 3182]. Йдеться не лише про кількість грошей чи часу, витрачених на ігри, а й про нездатність контролювати або припинити ігрову поведінку, незважаючи на негативний вплив на життя людини [18, с. 220].

На розвиток залежності від азартних ігор впливає безліч факторів, починаючи від індивідуальних психологічних особливостей і закінчуючи соціальним впливом та впливом середовища.

Серед різноманітних соціальних факторів, що впливають на становлення особистості, одним із найважливіших є сім'я. Саме сімейне виховання, фундаментальний аспект раннього життєвого досвіду людини, відіграє вирішальну роль у формуванні поведінки, ставленні та механізмів подолання проблем [15, с. 70]. Тобто, батьки поведуться як моделі наслідування для своїх дітей, беручи участь у діяльності з ними, стежать та надають підтримку та заохочення дітям, які можуть призвести до зміни у їх поведінці та позитивних результатів для здоров'я.

Дослідження показали, що сімейне виховання може вплинути на схильність людини до залежних форм поведінки, зокрема до азартних ігор. Такі фактори, як схильність до азартних ігор у сім'ї, загальне сімейне середовище, тощо суттєво впливають на ігрову поведінку особи [12, с. 19]. Тому особи, які мають проблеми з сім'єю, ймовірно, в майбутньому стануть залежними від ігор.

Зв'язок між сімейним вихованням та розвитком залежних форм поведінки, у тому числі залежності від азартних ігор, був предметом значних досліджень. А саме дослідження Д. Л. Деревенські [6], Д. Л. Кінг [10], М. Е. Магун [12], М. Н. Потенза [14] та інших підкреслюють, як різноманітні аспекти сімейного виховання можуть впливати на ймовірність розвитку ігрової залежності. Незважаючи на це дане питання вивчено не досконало, тому існує потреба в більш комплексному дослідженні.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі сімейного виховання, як одного із факторів укріплення ігрової залежності.

Сім'я – головний інститут соціалізації та у кожного займає особливе місце. Людина відчуває вплив родини з дня свого народження та до кінця свого життя. Залежно від складу сім'ї, від відносин у родині до членів сім'ї та взагалі до довкілля, індивід дивиться на світ позитивно чи негативно, формує свої погляди, будує свої відносини з оточенням. Тому сімейне оточення відіграє вирішальну роль у формуванні поведінки та ставленні людини, закладаючи основу для дорослої поведінки та перспектив, а саме [4, с. 298; 5, с. 236]:

– Діти вчаться, спостерігаючи та наслідуючи поведінку членів сім'ї, особливо батьків. Цей процес, відомий як моделювання або соціальне навчання, має вирішальне значення для набуття як позитивної поведінки, як-от емпатії та співпраці, так і негативної поведінки, наприклад агресія чи зловживання психоактивними речовинами. Сімейне оточення забезпечує первинний контекст, у якому відбуваються ці спостережливі процеси навчання.

– Те, як члени сім'ї спілкуються одне з одним, визначає тон того, як діти вчаться виражати себе та взаємодіяти з іншими. Відкрите та підтримуюче спілкування сприяє самовираженню та емоційному інтелекту, тоді як дисфункціональні моделі спілкування можуть призвести до труднощів у вираженні емоцій та формуванні здорових стосунків.

– Емоційна підтримка, яку надає сім'я, є невід'ємною частиною розвитку самооцінки та емоційного благополуччя дитини. Сприятливе сімейне середовище, де емоції визнаються та підтверджуються, допомагає дітям розвивати стійкість і позитивну самооцінку.

– Те, як в сім'ї справляються зі стресом і конфліктами, значною мірою впливає на стратегії подолання ситуації у дітей. Вплив високого рівня сімейного стресу або невирішеного конфлікту може призвести до розвитку неадаптивних механізмів подолання, таких як уникання або агресія. Та навпаки, спостереження за ефективним вирішенням конфліктів може навчити дітей цінним навичкам вирішення проблем.

– Сімейне середовище також впливає на освітні та кар'єрні прагнення. Очікування батьків, ставлення до освіти та цінність академічної успішності відіграють значну роль у формуванні навчальних досягнень дітей та виборі майбутньої професії.

Сімейне виховання – це процес навчання дітей у сімейному оточенні. Він включає широкий спектр досвіду та впливів, які суттєво формують особистість, поведінку та механізми подолання дитини протягом її життя [1 с. 105].

Поняття сімейного виховання є комплексним і охоплює наступні аспекти: Стилі виховання. Вони включають емоційну атмосферу в сім'ї та методи, які застосовують батьки для виховання. Л. А. Венгер розглядає стиль виховання як підхід у стосунках з дитиною, що визначається рівнем контролю, опіки та емоційного зв'язку між батьками та дитиною, а також підходами до керування поведінкою дитини та встановленням правил [2, с. 115]. Д. Баумрінд виокремлює чотири основні стилі: авторитарний, авторитетний, вседозволений та незаангажований, кожен з яких має унікальні підходи до дисципліни, спілкування, рівня тепла та контролю з боку батьків. А. Адлер [1, с. 32] підкреслює, що батьківське недооцінювання може перешкоджати розвитку соціального

інтересу у дитини. Наприклад, надмірне потурання може спотворювати її самосприйняття, а нестача уваги з боку батьків може позбавити дитину віри в себе та сміливості для протистояння новим життєвим викликам.

Динаміка та структура сім'ї. Включає стосунки між членами сім'ї, розмір сім'ї, загальне емоційне та психологічне середовище в сім'ї. Здорова динаміка сприяє сприятливому середовищу, тоді як дисфункціональна динаміка може призвести до проблем.

Культурні та соціально-економічні фактори. Ці фактори впливають на ресурси, доступні для розвитку дитини, на цінності та норми, що прищеплюються, а також на очікування, які покладаються на дитину.

Зразки спілкування. Те, як члени сім'ї спілкуються — відкрито чи через конфлікт — відіграє важливу роль в емоційному розвитку.

Освітня практика. Охоплює підходи до освіти та навчання в сім'ї, включаючи ставлення до формальної освіти, наголос на академічні досягнення та методи, які використовуються для заохочення навчання та допитливості [4, с. 301].

Потрібно також розглянути психологічні теорії, які забезпечують основу для розуміння того, як сімейне виховання може вплинути на розвиток залежності від ігор. Двома ключовими теоріями є теорія прихильності та теорія соціального навчання (моделювання поведінки).

Теорія прихильності, стверджує, що якість ранньої прихильності, сформованої з основними опікунами, значно впливає на емоційний і психологічний розвиток людини. Ця теорія була розширена для розуміння поведінки, що викликає залежність, включно із залежністю від азартних ігор [16, с. 12].

Надійна прихильність: вважається, що люди з надійною прихильністю, яка зазвичай є результатом виховання, розвивають здорову емоційну регуляцію та навички подолання. Ця надійна база має тенденцію захищати від розвитку залежних форм поведінки, оскільки люди краще підготовлені для того, щоб справлятися зі стресом не вдаючись до дезадаптивних механізмів подолання, таких як азартні ігри [16, с. 17].

Ненадійна прихильність: може виникнути через нехтування, непослідовність або надмірно жорстке батьківство, може призвести до поганої емоційної регуляції та більшої схильності до адиктивної поведінки. Люди з непевною прив'язаністю можуть звертатися до азартних ігор, як засобу пошуку збудження, втечі або задоволення, яких, на їхню думку, бракує в їхніх особистих стосунках [21, с. 997].

Теорія соціального навчання, підкреслює роль навчання шляхом спостереження, наслідування та моделювання в набутті нових форм

поведінки. Ця теорія особливо актуальна для розуміння того, як сімейна поведінка навколо азартних ігор може вплинути на дітей [7, с. 174].

Спостереження та наслідування: діти, які спостерігають за тим, як члени сім'ї, особливо батьки, грають в азартні ігри, швидше за все, наслідуватимуть таку поведінку. Якщо азартні ігри нормалізуються в сімейному оточенні, діти можуть навчитися сприймати азартні ігри як прийнятну або навіть бажану діяльність.

Підкріплення та покарання: соціальне навчання також передбачає розуміння наслідків поведінки. Якщо здається, що члени сім'ї отримують винагороду за азартні ігри (наприклад, виграш грошей, отримання суспільного визнання), діти можуть сприймати азартні ігри, як позитивно підкріплену поведінку. І навпаки, спостереження за негативними наслідками (наприклад, фінансові втрати, стрес) може служити стримуючим фактором [7, с. 176].

Побічне навчання: окрім прямого спостереження, побічне навчання через те, що ми чуємо або бачимо наслідки ігрової поведінки інших, також може формувати ставлення та переконання щодо азартних ігор [6, с. 321].

Цей аспект соціального навчання підкреслює, як сімейні дискусії та ставлення до азартних ігор можуть впливати на схильність людини до них. Отже, було визначено фактори сімейного виховання, які впливають на сприйнятливості людини до ігрової залежності, а саме:

Вплив стилів виховання. Дослідження показали, що певні стилі виховання можуть бути більш сприятливими для розвитку залежності. Потрібно відзначити, що авторитарний і недбалий стиль виховання часто пов'язаний із вищим ризиком залежності. Авторитарне виховання може призвести до поганої емоційної регуляції та високого рівня стресу, що може спонукати людей шукати полегшення у поведінці, що викликає ігрову залежність. Недбале батьківство може залишити людей без необхідних навичок подолання та емоційної підтримки, що робить їх більш вразливими до залежності. Фактично, у багатьох випадках було виявлено, що гра у відеоігри є способом втечі від сімейної ситуації та від самих себе [11, с. 120]. Таким чином, результати ігрового часу в поєднанні з даними факторами функціонування сім'ї, підкреслюють, що занурення у відеоігри може бути стратегією подолання, яку примусово використовує особа [8, с. 352].

Сімейна динаміка та спілкування. Відсутність відкритого діалогу про проблеми та емоції може змусити людей шукати альтернативні способи впоратися зі своїми почуттями, потенційно звертаючись до азартних ігор як віддушину. Навпаки, сім'ї зі здоровим спілкуванням і сильною емоційною підтримкою можуть забезпечити захисний буфер проти залежності.

Ставлення сім'ї до азартних ігор. Якщо азартні ігри сприймаються позитивно або як норма в сім'ї, діти швидше за все, почнуть грати в азартні ігри в молодшому віці і вироблять більш сприятливе ставлення до них. Цей ранній початок є фактором ризику для розвитку проблем з азартними іграми в подальшому житті [20, с. 4].

Сімейні стресові фактори. Різні стресові фактори, такі як фінансові труднощі, подружні конфлікти, проблеми зі здоров'ям або значні життєві зміни, можуть створити атмосферу високого стресу в сім'ї. Така атмосфера може спонукати людей, особливо тих, у кого немає здорових механізмів подолання, звертатися до азартних ігор як способу втечі від стресу або як способу отримати відчуття контролю. Дослідження показують, що діти та підлітки, які живуть у неповних сім'ях, мають більший ризик розвитку цієї проблеми. Це пояснюється тим, що неповні сім'ї мають менше економічних ресурсів для альтернативного дозвілля та їм важче адекватно наглядати за своїми дітьми [10, с. 124].

Відсутність здорових моделей для наслідування. За відсутності позитивних моделей для наслідування в сім'ї, які демонструють здорові стратегії подолання та емоційну регуляцію, люди можуть бути більш сприйнятливими до розвитку неадаптивної поведінки, наприклад залежності від азартних ігор [19, с. 82].

Емоційна та психологічна підтримка. Рівень емоційної та психологічної підтримки, який надає сім'я, може відігравати вирішальну роль у вразливості до залежності. Сприятливе сімейне середовище може допомогти людям розвинути здорові механізми подолання та сильне почуття власної гідності, зменшуючи ймовірність звернення до залежних форм поведінки, таких як азартні ігри. Д. Л. Кінг та П. Г. Дельфаббро застосували теорію прихильності до цих висновків і припустили, що невпевнено прив'язані підлітки шукають безпеки та емоційного комфорту у віртуальних світах і стосунках в Інтернет-іграх. Таким чином, залежність від онлайн-ігор виникає через задоволення потреб стосунків та емоційної безпеки, та може допомогти розвинути модель уникання та/або конфліктні стосунки з батьками [10, с. 132].

Ці результати дослідження свідчать про те, що сімейне виховання є суттєвим фактором у розвитку та зміцненні залежності від азартних ігор. Сімейне оточення через свій вплив на емоційний розвиток, стратегії подолання та нормалізацію поведінки відіграє вирішальну роль у зменшенні або посиленні ризику розвитку залежності від азартних ігор. Тому батьківський нагляд і контроль є ключовими захисними факторами сімейного виховання, які суттєво сприяють профілактиці ігрової залеж-

ності. Отже, потрібно детальніше розглянути цей аспект.

– Батьки, які встановлюють чіткі межі та сформулюють очікування щодо прийнятної поведінки, включаючи використання вільного часу та грошей, допомагають встановити вказівки, які перешкоджають участі в ризикованій діяльності. Чіткі правила щодо того, що є неприйнятним, можуть стати основою, яка допоможе дітям і підліткам робити безпечніший вибір.

– Інформування про діяльність дітей, друзів і місцезнаходження може допомогти батькам визначити потенційні ризики або перші ознаки проблемної поведінки. Це не означає нав'язливе спостереження, а скоріше інформований та залучений підхід до розуміння соціального та рекреаційного середовища дітей, включаючи їх онлайн-діяльність, яка може наражати їх на азартні ігри [13, с. 106].

– Встановлення стосунків, заснованих на відкритому спілкуванні та довірі, спонукає дітей ділитися своїм досвідом і проблемами. Коли діти почуваються комфортно, обговорюючи проблеми зі своїми батьками, вони, швидше за все, шукатимуть поради, зменшуючи ймовірність звернення до шкідливих механізмів подолання, таких як азартні ігри [9, с. 52].

– Активна участь батьків у житті дітей, включаючи участь у спільних заходах, цікавість до їхніх хобі та інтересів, сприяє міцному зв'язку між батьками та дітьми. Таке залучення забезпечує емоційну підтримку та допомагає батькам спрямовувати своїх дітей до позитивної діяльності та уникати потенційно залежної поведінки [17, с. 1213].

– Розповідання дітям про ризики та наслідки азартних ігор та іншої поведінки, що викликає залежність, є важливим аспектом батьківського керівництва. Ця просвітницька робота може передбачати обговорення фінансових, соціальних і психологічних наслідків залежності, допомагаючи дітям зрозуміти серйозність цих ризиків [5, с. 240].

– Демонстрація здорових стратегій подолання, відповідального прийняття рішень і збалансованого вибору способу життя може суттєво вплинути на власну поведінку та ставлення дітей до ігор.

– Заохочення до спорту, хобі та інших конструктивних заходів забезпечує здорову альтернативу азартним іграм. Коли діти зайняті повноцінною та позитивною діяльністю, вони з меншою ймовірністю шукатимуть або спокушаться шкідливою поведінкою.

Узагальнюючи наведено вище можна зробити наступні висновки:

– Важливість сімейного виховання у розвитку дитини неможливо переоцінити. Сім'я є первинним і найважливішим фактором, що формує особистість, інтелектуальні здібності та духовність людини.

– Сімейне виховання, включаючи стилі виховання, сімейні взаємодії та емоційний клімат, відіграє ключову роль при формуванні схильності до ігрової залежності.

– Безпосереднє зіткнення з ігровими звичками у сім'ї, ставлення батьків до ігор та сімейні стреси можуть сприяти формуванню ігрових звичок у молоді. Тому, розуміння цих факторів є важливим для запобігання ігровій залежності.

– Гармонійні сімейні стосунки, відкрите спілкування та ефективні стратегії емоційного регулювання можуть значно знизити ризик розвитку ігрової залежності. Здорові сімейні взаємини і позитивні підходи до виховання закладають фундамент для розвитку стійкості проти різних форм залежностей.

– Таким чином, глибоке розуміння сімейних динамік є критично важливим для розробки і впровадження профілактичних заходів та стратегій підтримки, спрямованих на зміцнення сімейного середовища та запобігання ризику ігрової залежності.

ЛІТЕРАТУРА:

- Вакуліч Т. М. Психологічні чинники запобігання інтернет-залежності підлітків: дис... канд. психол. Наук : 19.00.07. Запоріжжя, 1997. 269 с.
- Жданова І. А. Вплив новітніх інформаційних технологій на поширення нехімічних залежностей серед підростаючого покоління. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2008. № 4. С.114-129
- Calado F., Griffiths M. D. Problem gambling worldwide: An update and systematic review of empirical research (2000–2015). *Journal of behavioral addictions*. 2016. Vol. 5, № 4. P. 592-613.
- Davis-Kean P. E. The influence of parent education and family income on child achievement: the indirect role of parental expectations and the home environment. *Journal of Family Psychology*. 2005. Vol. 19, № 2. P. 294–304. DOI:<https://doi.org/10.1037/0893-3200.19.2.294>.
- Derevensky J. L., Gupta R. Prevalence estimates of adolescent gambling: A comparison of the SOGS-RA, DSM-IV-J, and the GA 20 Questions. *Journal of Gambling Studies*. 2000. Vol. 16, № 2-3. P. 227-251. DOI:<https://doi.org/10.1023/A:1009473201619>.
- Derevensky J. L., Gupta R. Adolescents with gambling problems: From research to treatment. *Journal of Gambling Studies*. 2000. Vol. 16, № 2-3. P. 315-342. DOI:<https://doi.org/10.1023/A:1009437115789>.
- Hardoon K. K., Gupta R., Derevensky J. L. Psychosocial variables associated with adolescent gambling. *Psychology of Addictive Behaviors*. 2004. Vol. 18, №2. P. 170–179. DOI: <https://doi.org/10.1037/0893-164X.18.2.170>.
- Kardefelt-Winther D. A conceptual and methodological critique of internet addiction research: Towards a model of compensatory internet use. *Computers in human behavior*. 2014. № 31. P. 351-354.
- Kerr M., Stattin H., Burk W. J. A reinterpretation of parental monitoring in longitudinal perspective. *Journal of Research on Adolescence*. 2010. Vol. 20, № 1. P. 39-64. DOI:<https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2009.00623.x>.
- King D. L., Delfabbro P. H., Sakuma H. Treatment of Internet gaming disorder: An international systematic review and CONSORT evaluation. *Clinical Psychology Review*. 2017. № 54. P. 123-133. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2017.04.002>
- Kwon J. H., Chung C. S., Lee J. The effects of escape from self and interpersonal relationship on the pathological use of Internet games. *Community mental health journal*. 2011. № 47. P. 113-121.
- Magoon M. E., Ingersoll G. M. Parental modeling, attachment, and supervision as moderators of adolescent gambling. *Journal of Gambling Studies*. 2006. Vol. 22, № 1. P. 1-22. DOI:<https://doi.org/10.1007/s10899-005-9000-6>.
- Padilla-Walker L. M., Nelson L. J., Jensen A. C. More than a just a game: Video game and internet use during emerging adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*. 2010. Vol. 39, № 2. P. 103-113. DOI:<https://doi.org/10.1007/s10964-008-9390-8>.
- Potenza M. N. The neurobiology of pathological gambling and drug addiction: an overview and new findings. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*. 2008. Vol. 363, № 1507. P. 3181–3189. DOI:<https://doi.org/10.1098/rstb.2008.0100>.
- Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*. 2000. Vol. 55, № 1. P. 68–78. DOI:<https://doi.org/10.1037//0003-066X.55.1.68>.
- Schindler A., Bröning S. A Review on Attachment and Adolescent Substance Abuse: Empirical Evidence and Implications for Prevention and Treatment. *Substance Abuse: Research and Treatment*. 2015. № 9. P. 11–19. DOI:<https://doi.org/10.4137/SART.S25025>.
- Simons-Morton B., Chen R. Over time relationships between early adolescent and peer substance use. *Addictive Behaviors*. 2006. Vol. 31, № 7. P. 1211-1223. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2005.09.005>.
- Vahia V. N. Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5: A quick glance. *Indian journal of psychiatry*. 2013. Vol. 55, № 3. P. 220.
- Velleman R. D., Templeton L. J. Understanding and modifying the impact of parents' substance misuse on children. *Advances in Psychiatric Treatment*. 2007. Vol. 13, № 2. P. 79-89. DOI:<https://doi.org/10.1192/apt.bp.106.002386>.
- Winters K. C., Stinchfield R. D., Anderson N. A prospective study of youth gambling behaviors. *Psychology of Addictive Behaviors*. 2002. Vol. 16, № 1. P. 3-9. DOI:<https://doi.org/10.1037/0893-164X.16.1.3>.
- Yip S. W., Potenza M. N. The relationship between attachment and gambling behavior in young adults. *Journal of Gambling Studies*. 2014. Vol. 30, № 4. P. 995-1009. DOI:<https://doi.org/10.1007/s10899-013-9412-8>.